

Miért a húsvéti nyúl hozza a tojást?

Érsekvadkert

az 1930-as években

Krisztus születése után 325-től, a niceai zsinat óta a keresztény húsvét a tavaszi **Nap** napéjegyenlőségét követő **Hold**-tölte utáni vasárnap és hétfő (**Son-Tag**, **Mond-Tag**). A tavaszi újjászületés a hideg-meleg, a fény és a sötétség egyensúlyi helyzetében úgy következik be az északi félteke mérsékelt égövében, mint Krisztus halálát és feltámadását követő ünneppont. Profán jelképe a **nyúl** és a **tojás** – miknek így kozmikus hátterét is sejthetjük már a csillagászati időpontból, annak ellenére, hogy a néprajz mai állása nálunk a közelmúlt német hagyományának félreértéséből¹ származtatja a húsvéti nyúl szerepét és figyelmet sem szentel e tény megértésének.² Tátrai Zsuzsanna húsvéti nyilatkozatai a médiának pedig csak erősítik a Monarchia ideje óta ránk erőltetett magyarázatot, miszerint a „*feudális Németországban a sült nyúl és a tojás volt az adó, innen eredhet a húsvéti nyúl szerepe.*” Vagy, hogy a „német szavakat keverünk össze a nyúlal kapcsolatban” – mintha

¹ Solymossy Sándor: A húsvéti nyúl és tojásai. Ethnographia, 1927. 133.

² Manga János: Húsvét. MNL 2. Budapest 1979. 606 o.

nem értették volna eleink a németet - s nem lett volna elég magyarázat a saját szokásaink rendszeréből. Kérdés, hogy a németekhez nem ugyanonnan származott-e a húsvéti nyúl?³ Ma – átgondolva a szokásainkat - ezért ne tartsuk magunkénak a húsvétot és nyulat? Mert nálunk, a magyar királyságban - a még nem létező Németországgal ellentétben - már 1092-ben feljegyezték a szabolcsi zsinat kapcsán, hogy „4 napig tart a húsvét”, s az egyház is már a X. században említi nálunk a sonka-szentelést, s a tojását a XII. században!

Ha figyelembe vesszük az előzményeket, természetesnek látszik, hogy az emberiségnek (Európának) e csillagászatilag fontos időszakában (a Nap átlépi felénk, az É-i félteke felé a Tavaszpontot március 21-én), amikor a nappal és éjszaka, a fény és a sötétség egyenlő - az ellentétek egyensúlyának megteremtésében játszanak szerepet a jelképek. A fény győzedelmeskedik, innentől növekszik a Nap ereje, új vegetációs év kezdődik. A tojás már az ókori népeknél kapcsolódott az új év kezdetéhez (azaz a Nap újjászületéséhez, így a kezdethez, a feltámadáshoz is). Ugyanis már az ókorban „*a perzsa zoroaszteri kozmogóniák szerint a zervane akarne – a végnélküli időben lett világtojást - a világbika, Abudad szarvával felnyitván, belőle világalakítók keltek ki. Ennek emlékére lett volna... egymást hímés és aranyos tojásokkal megajándékozni a tavaszi újévi (neuruz) ünnepélyek alkalmával.*”⁴ A csillagászat alapjait lerakó sumérok mellett a tűztisztelő (nem keresztény) perzsák a **Nap** útján márc. 21-én, a Kos-ban, a tavaszponton gyakorolták e szokást, amikor a keletkező világ (újjászülető Nap, év) jelképét, a világtojást a következő (Bika csillagkép): a „világbika” szarvai elé helyezték, hogy kezdetét vegye a teremtés. Ma is ez az új év időpontja - s nem csak a perzsáknál, hanem a kurdoktól kezdve a Kaukázus előterében élő népeknél egészen Afganisztánig - ahol újévkor ma is szokás a frissen hajatott búza mellé festett tojásokat helyezni. Nálunk is hasonlóan, az adventi „Luca-búza” hajatása emlékeztet a hovatartozásunkra, a mellett, hogy még a XX. sz. elején, a Nyárád mentén is húsvétkor a gyerekek az égre dobálták az ajándékba kapott tojást, annak emlékére, hogy hajdan Tündér Ilona „tojta” (hattyú alakban?) a Napot, mint világtojást.⁵ Aranyos tojást pedig még Gömörből és Szatmárból is ismerünk: Gulácson párban adták őket⁶ (a párosítás, a termékenység jegyében).

A „világbika” kozmogóniája, mint a világtojás, ami az élet keletkezésének modellje főleg Keletről ismert, de mint csira (petesejt) az élet keletkezésének természetes jelképe más népeknél is. Tökéletes formája a Földünk, a világunk (a Nap) jelképe is – amit a reá kerülő jelek rendszere visszaigazol.⁷ Ám a távol-keleti teremtés-mítoszok szinte le is írják a mai magyar hímestojás-minták keletkezését. A hinduknál: „*Az öröktől létező, a megfoghatatlan fényesen megjelent ... a vizet teremté, s magot eresztett belé. Ebből arany tojás lett, melyben magától eredt Brahma, a világotya, a szellemi lény, ki első vőn testet. Miután a tojásban egy isteni évszakig volt, azt gondolatával két részre osztotta, s e két félből alakította az eget és a földet, közéjük helyezve a leget és a nyolc világrészt...*”⁸ Indiától Kínáig hasonlóak a mítoszok, s így ment át Kis-Ázsiából a Mithrás-kultusszal a görögökhöz, rómaiakhoz az világ mítikus modellezésére.⁹ A világtojásból születő Mithrás Nap-Isten, aki körül látjuk, hogy születésekor a világ tojás-alakban ábrázolódik, rajta a Zodiákus csillagkép-rendszere - mint a Nap által bejárt út. A Kis-ázsiai Mithrás-kultusz közvetlenül megelőzte a kereszténységet a rómaiaknál, így tanult belőle Európa. Szimbóluma: Európa a Bika korszaka után rabolta csak el (Zeusszal) ezt a kultúrát.

³ Hepding: Húsvéti tojások és a húsvéti nyúl. Hessische Blatter für Volkskunde 26. 1927.

⁴ Ipolyi Arnold: Magyar mythologia. Pest, 1854.

⁵ Zilahy Jenő: Nyárádmenti teremtésmondák. Ethnographia, XX. 1909,

⁶ Makoldi Sándorné-Pap Gábor: Hímés világ (Főnix Könyvek I.) Debrecen, 1997.

⁷ Makoldi Sándorné: A gömöri-palóc-magyar hímés a misztériumok tojása. Debrecen, 2013.

⁸ Ipolyi i.m. 63.

⁹ J.J. Bachofen: A misztériumok három tojása. Basel, 1859.

Mithras születése tojásból (Newcastle)

Csakhogy a fény, a tűz, a Nap (energia, élet) szerepköre mellett a tojás felvette a Hold holt szerepét is. Bachofen írja ugyanott: „*Syria, Léda-Nemesis, Heléne és Déméter is tojásból született, vagy maga is tojás. Minden holdistennőt a tojással hoznak összefüggésbe.*” Talán a magyar, Nyárad-menti tünékeny Tündér Ilonát, is! Dalaink Magyar Ilonájának (a csángók Babba Máriájának, és Szent Borbálájának¹⁰) selyem sár haja is az égítést sugara. A csángóknál a XX. században talált ismét rá Daczó Árpád ferences barát Babba Mária léte, akik az anyaistennőt (mint Szűz Máriát) a Holddal összefüggésben tisztelik pl. Kostelegen.¹¹ Keresztény ábrázolásokon is gyakorta a Holdon áll, aminek más magyarázata teológiailag már erőltetett. De Krisztus, mint Nap(isten) mellett megengedő a női, így Hold típusú isteni szerepköre. Férfi-női minőségben Kínában is a világotojás elemeiként kezelik a Jang-Jin együttesét, ellentétek egységeként, ami a világot (a világ teljességét) alkotja. „*Kezdetben, amikor az ég és a föld még tojás alakú káosz volt, Pan-ku megszületett e tojásban és itt élt 18 ezer esztendeig. És akkor a Jang tiszta elemeiből megformálódott az ég, a Jin durvább elemeiből pedig a föld.*” (Román József fordítása) Ha ez az egyensúly felborulna ebben az időpontban, újra káoszba sülyednénk – figyelmeztetnek eleink.

Az ellentétpárok egyensúlya a tavaszi-őszi napéjegylenlőség lényege is. Így a tojásforma is kezdettől fogva nem csak a Nap, a tojás, az élet újjászületése (a keletkezés, feltámadás) eszméit hordja, hanem régtől az ellentétét, a Holddal, a halottkultusszal a halál is összefonódik vele. „*A tojásfestés és húsvétkor való ajándékozása Európa majd minden népénél megvan (megvolt), és nem is a kereszténységből, hanem az azt megelőző pogány időkben ered, a tavasz megünneplését jelzi. Óskori sírokból tojáshéj-maradványok kerültek elő Európában, Ázsiában és É-Afrikában egyaránt.*”¹² Európába és É-Afrikába (Egyiptomba) is Ázsiából kerülhetett, ahol a Hold-kultuszok az erősebbek – merthogy a mai napig Hold-

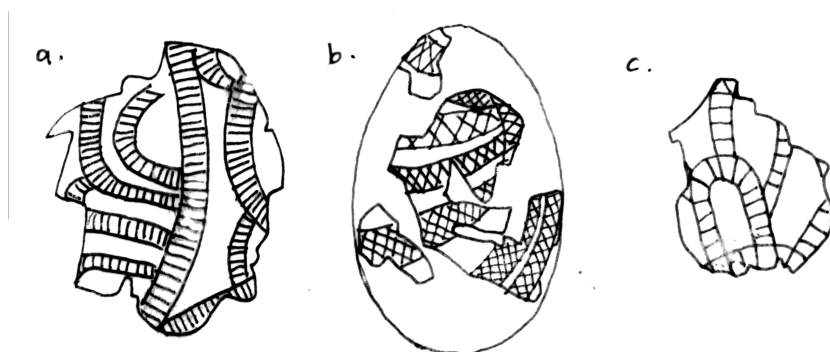
¹⁰ Duma-István András: A csángók világa. Kézdivásárhely, 2015. 37.

¹¹ Daczó Árpád: A gyimesi Babba Mária. in: Népismereti Dolgozatok. Kriterion, 1980. Bukarest. 231-239.

¹² Domanovszky György: A magyar nép díszítőművészete. Budapest, 1981. 226.

naptárat használnak. Elsőként azonban a sumérok szakaszolták az időt a Hold járása szerint!¹³ Bár az ókori Egyiptomban szokatlan a Hold-kultusz, Hermapolisban (Hemenu) a német régészek a szent körzet parkjában egy őstojást mintázó kőszobrot tártak fel, amelyből a Nap-Isten kikelt. Hemenu város ura azonban ekkor Thot volt, a Hold-Isten, akit a Nap-Isten szívének neveztek, s ő is tojásból kelt ki. A népet a kortársak a „nyulak népének” nevezték. (A nyúl kultuszát Thot kultusza szorította ki.)¹⁴ Thot pedig a legrégebbi korban keletkezett, innen a jelzője: „a beduinok ura,” „idegen országok ura.”¹⁵ Idegen országból?

Előkerült tehát a Hold és a tojás révén a nyúl is, ami Kínában a Hold-újévhez kapcsolódik ma is: Nyúl képe díszíti a süteményeket is, amelyeket a kínaiak a tavaszi Hold-ünnep idején fogyasztanak. Ázsiától nem volt messze a prekolumbián Amerika, ahol szintén hitték: Nyúl lakik a Holdban. Még Egyiptomban is Thot kultusza - aki az „idő ura”, s kíséri a holtakat a túlvilágra - a Holdat a holttal köti össze, mint a magyar nyelv is, s a keleti hitvilág is: „A kora kínai sírokban a nyulat úgy ábrázolták, amint egy mozsárban a halhatatlanság fűvét törli, mely a Holdból származik.”¹⁶ Ezért kerülhetett a sírokba is tojás – s nem eledelként, mint a mai régészek kommentálják. A feltámadottat az örök életbe segíti, egyedüli módon a kozmikus halhatatlanságba. A Hold-ciklusokat pedig tudvalevőleg a növények, s a nők termékenységgel ma is éppúgy összekötik, mint hajdan a nagy állattartó népek az állatok szaporulatával. Az égi jelenségek számontartásával tájékozódtak ők is.¹⁷

Avar hímesek (VIII. sz.)

Csakhogy a sztyepei népek nem jegyezték le a filozófiájukat, mint a kínaiak – így pl. az avarok sírmellékleteit is csak keleti források felhasználásával tudjuk értelmezni. A Kárpát-medencében ugyanis az avar sírok rejtik leginkább a tojás-mellékleteket. Régészként Móra Ferenc publikált először karcolt hímeseket Szeged környékéről 1932-ben. „A tojás többé-kevésbé minden népvándorlás-kori temetőben előfordul, de sehol olyan tömegesen, mint **Kundombon**, ahol több száz sírban észleltük.”¹⁸ A VI-VIII. században tehát a Kárpát-medence már tele van tojás sírmelléklettel. Azt nem feltételezzük, hogy az avarok mindnyájan húsvétkor haltak meg, ezért kaptak tojást - de azt igen, hogy mindennek fontossága volt! A Turulsólyom nevére utaló „**Kis-zombor/g** jelzésű hun-avar temető 39. számú sírjában például olyan tojásnak a törmelékét találtuk a halott nő markában, amelyről utóbb kiderült, hogy karcolt díszítésű volt.”¹⁹ De a hírek szerint II-V. századi szarmata leletekkel is került elő már

¹³ Új idők lexikona 3. Budapest, 1936. 642.

¹⁴ R.Drössler: Amikor a csillagok istenek voltak. Budapest, 1986. 81.

¹⁵ Mitológiai enciklopédia I. szerk.: Sz. A. Tokarev, Budapest, 1988. 465.

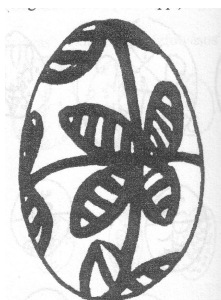
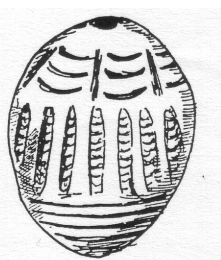
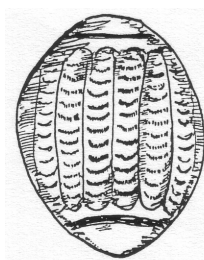
¹⁶ R.Drössler i.m. 1986. 25.

¹⁷ Szendrey Ákos: A napforduló és a mágikus állattartás összekapcsolódásának kérdése. Ethnographia, 1959. 313-339.

¹⁸ Móra Ferenc: Néprajzi vonatkozások Szeged vidéki népvándorlás-kori és korai magyar leleteken. Ethnographia, 1932. 61.

¹⁹ Móra Ferenc: Néprajzi vonatkozások Szeged vidéki népvándorlás-kori és korai magyar leleteken. Ethnographia, 1932. 61.

tojás a sírokból, még karcolt is.²⁰ Nem csoda tehát, hogy a híres viking-varég „kijevi mázas agyagtojásokat”²¹ a VIII-IX. században (amikor az árpádi magyarság is éppen ott járt) sírmellékletekként az Északi-tengerig elterjesztették a vikingeknek a kereskedők (viking halomsírban is találtak Gotlandon) a só-úton, a mai Lengyelországon²² (a rokon szarmaták által) – egészen Bizáncon át Perzsiától, ahová a máz-készítés technikája visszavezethető. Ugyan a fejlett archeológiának köszönhetően a német tojás-leletek a legelső (Worms, IV. sz.: 2 db festett libatojás), azután Lengyelországban már a középkori Vinzenz-Krónika is beszámol a tojás-festésről, de a lengyel régészek feltártak Opolében festett mészkő-tojásokat is, amiket a X. századra datálnak.²³ Közöttük egyet már a mai „nyuszifülesnek” nevezett mintával!

„Kijevi agyagtojások” IX. sz.

Opolei (lengyel) mészkőtojás X. sz.

A Kárpát-medencei avarok sírjainak tojásleleteit azonban semmi sem múlja fölül, s éppen az istváni „kereszténység felvétele” után tűnik el a tojás sírmelléklet a magyarságnál. Bár ritkán (talán a régi hit jeleként) a honfoglalás körül, s az Árpád-korban még előfordul: Kalocsa mellett Homokmégyen pl. „két sírből tojás került elő, amiket a temetés során a halottak keze ügyébe adtak, egyik esetben piros festés nyomai is megmaradtak a tojáshéjon!”²⁴ Az írásokban azután „a tojás, mint húsvéti szentelmény a XII. sz-ban már megjelenik nálunk is, s mint szokás, a tojások összeállításának napja 1380-ban említődik”²⁵ - máig megmaradva gyermekjátékként.

„A pogányság ellen küzdő szláv egyházi iratok is többször emlegetik a tojás szerepét a halotti szertartásokban. Bár a régi szláv sírokból nem találtak tojást, mégis kézenfekvő dolog, hogy a tojás-szertartás nem a nomádoktól került a szlávokhoz. Tudjuk, hogy az ókori földközi-tengermelléki műveltségben is milyen nagy szerepe volt a tojásoknak, mint az újjászületés jelképének, sőt még arról is tudunk, hogy nagy bölcsészeti viták folytak szerepének értelmezéséről. Valószínű, hogy abban az esetben az avarok és a honfoglalás előtt a Kárpát-medencében élő szlávok egyaránt a déli, baromfityesztő népektől tanulták. E déli népek is sírba rakják a tojást. Érdekes, hogy még a keresztény középkorban is piros tojást raktak a templomokban felállított szent sírba, Krisztus teste mellé”²⁶ Festése pedig nálunk is a nagypéntekhez, Krisztus halálához kötődik – meditációként, „dologtító napon” énekekkel, imával kísért elmélyült cselekedetként. Amit ekkor reá „írtak” – az figyelmet érdemel!²⁷ Kimutatható a magyar hagyományos tojáshímek (a neolitikumtól nyomon követhető jelek) szerkezete alapján az 5 elem rendszer, ami szintén keleti eredetre utal, s a világ teljességét

²⁰ Nyíregyháza-Rozsátszölő, Marosszentanna-Csernyahov (a: Pintye G.)

²¹ H. U. Knorr: Das bunte Ei in der Vorgeschichte. Oberdeutsche Zeitschrift für Volkskunde 12. Bühl-Baden 1938

²² Tarnopol földvárából, nagy sírmezőn pompás viking sírban

²³ Witold Hensel: Slowianszczyzna wezesnosredniowieczna, Warsswa, 1956. 97.

²⁴ Galina Zsolt: Honfoglalás-kori köznép temetője Homokmégyen. Kalocsa, 2000. 24.

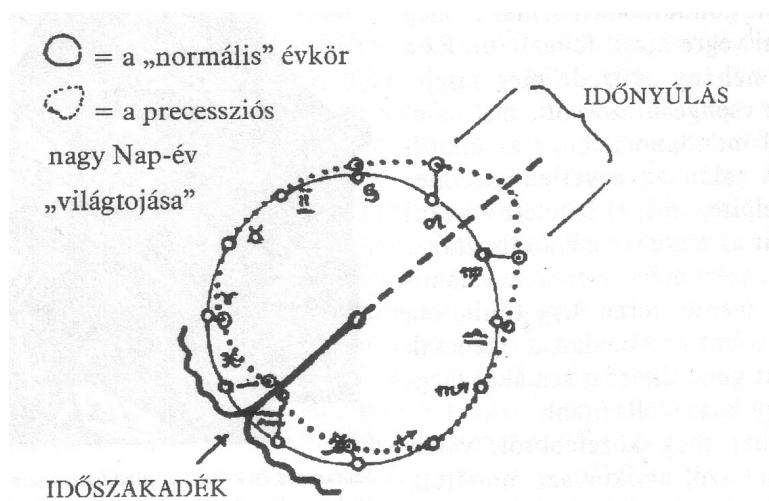
²⁵ Domonkos Pál Péter: Dies concussionis ovarum. Ethnographia, 1974. 384-389.

²⁶ László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1944. 115.

²⁷ Makoldiné Pap Gizella: Hímestojások Gömörben (Gömör néprajza XLIII.) Debrecen, 1994.

Makoldi Sándorné: Palóc hímeseik nyomában. (Főnix könyvek 34.) Debrecen, 2002.

hivatott „megbűvölni” a tojások által. A világ teljessége pedig galaktikus létünk függvénye, amiben Pap Gábor elemzése eljutott mai korunk vízöntő paradoxonával újra a kozmikus világtojáshoz.²⁸

Kozmikus világtojás (Pap G. nyomán)

Talán távolinak tűnik a Nap és Hold-tisztelet, s a mai mellett a Hold-naptár emléke a magyarságnál, holott az Isten segítségét kérő népi gyógyításban²⁹ is számos elemét megtaláljuk, mikor a felkelő Naphoz fordulnak, éppúgy, mint az új Hold köszöntésekor: Szeged környékén

Új Hó'd új király!

Az én gyerekömet a nehézség töri.

Te vagy a Ráadó,

Te vagy a Évövő!

Vödd le rúla!

(Szöreg)

A Hold fényváltozásai: újhold, új világ-új király erősíti az egészséget, termékenységet (vetni is ilyenkor szokás) - fogyása majd elviszi a betegséget, de jól láthatóan méri az időt is:

Új Hó'd, új király!

Aggyá' neköm

Jó heteket!

Jó hetekbe' jó napokat!

Jó napokba' jó órákat!

Jó órákba' jó szöröncsét!

Azután még jó egészség!

(Szeged)³⁰

Erdélyben is megmaradt az új Hold (megújulás, növekedés) köszöntése elvéve napjainkig. Bandy Dezső kezdte felgyűjteni, ami után publikációk is születtek. 1973-ban Csíkban így mesélték: „Mikor Új-ság van, új Hód', keresztet vetek, imádkozom. Így állok Vele szemben (kezét két oldalt feltartva) s mondom Neki:

No, áldott Hód', megjöttél?

Én köszöntelek tégedet!

Dicsértessék, tiszteltessék

Áldoztassék Újhód király!

Aggyon Isten jó hónapot,

jó hónapba' jó heteket!

Jó hetekbe' jó napokat,

jó napokba' jó órákat,

²⁸ Pap Gábor: Egyező és keresztelő. A Vízöntő-paradoxon szakrális vonatkozásai. 1977. in: Hazatalálás (Püski) Budapest, 1999. 168.

²⁹ Oláh Andor: „Újhold, új király” (A magyar népi orvoslás életrajza) Budapest, 1986. 182.

³⁰ Kálmány Lajos: Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. A Hold nyelvahagyományainkban. MTA Ért. a Nyelv és Széptudományok Köréből. XIV. 5.sz. Budapest, 1887.

*jó órákba ' jó perceket,
jó percekbe ' jó szentpillanatok!*

*Dicsértessék, tiszteltessék,
Áldoztassék az Úrjézus Krisztus szent neve!
Ámen³¹*

Tollkoronás-dobos hejgetők (Palánka, 1972.) (Pozsony F. nyomán³²)

A klézsei hejgetésben³³ pedig éppenséggel az új évvel = az új királlyal kapcsolódik össze...„Most szólok maguknak,

ide hallgassanak:

Újhold új királyról

maguknak ma szólok!

Újhold változáskor és Napforduláskor
megjött új királyunk és világosságunk.

Elmondom kenteknek és gyerekeiknek kint az udvarukon:

Megjött a nagysága!

Ő nagy királysága – 12 ökrével, 12 ünővel

Kik vannak patkolva (mint régi világba)

arany patkóikval, gyopár fonalakval

*húzzák az **ekéket** ... (a termékenység érdekében valós, és makett „hejgető eke”
képében.³⁴)*

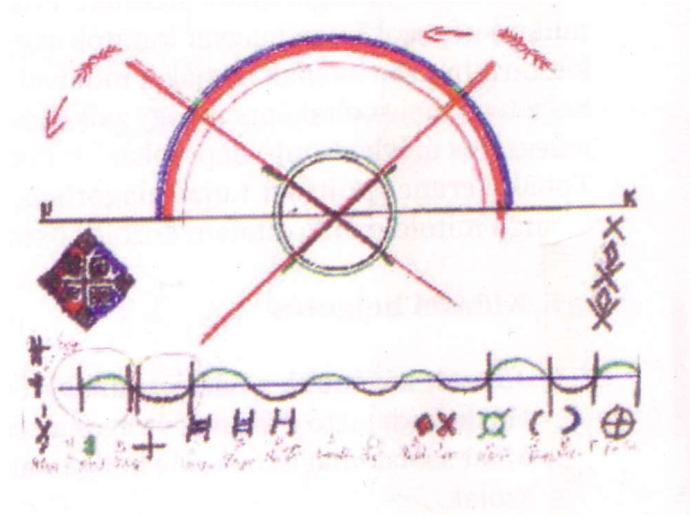
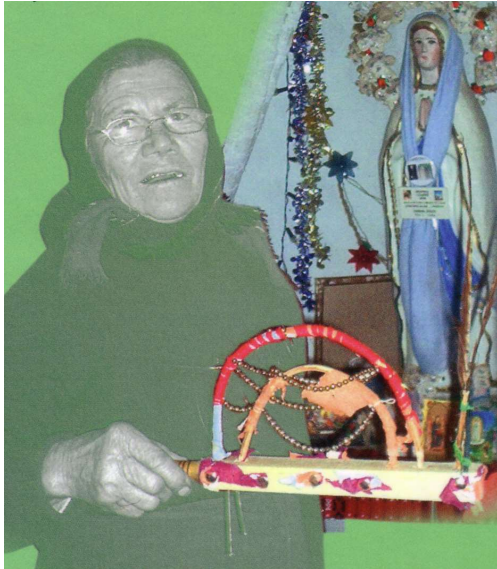
³¹ Kovácsné Székely Júlia: Hold-imák. Honismeret 5-6. 1975. 83-85.

³² Pozsony Ferenc: Újesztendőhöz kapcsolódó szokások a moldvai csángóknál. in.:Néprajzi Látóhatár (Miskoc) 1994. 1-2. sz. 151-166.

³³ Duma-István András: A csángók világa. Kézdivásárhely, 2015. 52.

³⁴ u.ott 49-51.

A hejgetők „ekéje” 4 lábú, fekete-fehér tollas, tükrös fejű kecske-forma – az év Bak időszakban – teste a következő év égboltján a Nap és Hold-járást (piros és sárga nappali, az ellentett fekete gyöngyös ív: éjjeli) vetíti elénk a hejgető kezében! „Ezt a tárgyat annak idején is csak kevesen tudták készíteni, akik viszont értettek hozzá, nagyon megőrizték eredeti formáját és részleteit” – írja a csángó Duma-István András. „Az eke tehát az új évet szántja meg, azt teszi bőségesse” – önagysága a Hold és a Nap-fordulás királyságának (törvényeinek) 12 arany ökrével (az év hónapjaival).

A „hejgető eke” (tollas kecske)

és magyarázata a Nap-járás szerint (Duma-I. A. ny.)

A „szárnyas Nap”

A teljes napóra egy lézpedi keptáron

Nap nappali része
Nap éjjeli része

Nappali és éjjeli idő az ekécskén

A férfi keptár csillagán ugyanazok a félkörök vannak, mint az ekécskén

és a „hejgető eke” összefüggései a viseleten hordott jelek szerint (Duma-I. A. 2015. ny.)

A Kárpát-medencében délről Erdélyig, de K-Ny között Zempléntől Göcsejig is vannak adataink a Hold-tiszteletre.³⁵ „A göcseji katolikusoknak újhold vasárnapján külön miséjük van. 80 évvel ezelőtt (kb. 1860-ban) még ilyenkor körmenetben kerülték meg a templomot, s ekkor énekelték azt az éneket, amely ma már a mise végére került:

³⁵ Makoldi Sándorné: Kalács-mítosz. Debrecen, 2012. 113-117.

*Bűnös ember nézz az égre és fontold meg a napot,
A jó Isten kegyelméből ma kezdesz új hónapot.
Bár csak te is az új Holddal
Erkölcseidben megújulnál,
s bűneidért sírnál!”³⁶*

Göcsejben az I. Világháború előtt még feljegyzik a Nap-várás rítusát is: „*A Nap keltét egy tál vízben figyelik. Látják benne azt, ahogyan ringatja Mária a fiát*”³⁷ – mint a Kárpát-medence másik végén, Csíksomlyón – Pünkösdkor máig. Csak ott meg is nevezik: Babba Máriának – régi (sumérből örökölt) istenasszonyunkat – „*hisz ott máig megjelenik a Boldogasszony a Napban*”³⁸ – vagy a pünkösdi Szentlélek, a fényben az Istenség. Tárgyi bizonyítéka is van e rítus régi alapjának: a „pogány” szentélyből megmaradt két henger-alakú kő ábráiban. Nem lehetnek ezek oszlop-töredékek, hiszen a tetejükön van a véset: Nap-ciklusú 12-11 ékkel ellátott koncentrikus körök formájában, amit inkább Hold-ciklusra utaló 23-as osztás követ és 26 sugár. A másutt (pl. székelykapukon is) fellelhető hasonló „napórák” mellett e kövek (oltárok?) érdekessége, hogy ezen beszédes együttes közepén viszont egy kígyó foglal helyet a centrumban. A tájékoztató felirat szerint is: „*Pogánykori ősvallás köemléke, közepén kígyóábrázolás.*” (Keleten ábrázolják az idő-kígyójával sokszor a ciklikus mozgás-fázisokat.) És Vécsey feljegyezte azt is: „*A két csíksomlyói Nap-követ az asszonyok régen tiszta kendővel éppúgy megérintették, mint most a Mária szoborral teszik*” – hogy haza vihessék csodatévő erejét, szentségét! Tartják: azért vannak itt letéve, mert „*a védőköveknek örökké közel kell lennie a Boldogasszony szobrához.*” Az erő, a hit átruházódott egyikről a másikra a kereszténységben.

A két faragott kő a csíksomlyói kolostor folyosóján (Duma-I. A. nyomán)

³⁶ A magyarság néprajza IV. Budapest, é.n. 300.

³⁷ Gönczi Ferenc: Göcsej és kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár, 1914.

³⁸ Duma-István András: A csángók világa. Kézdivásárhely, 2015. 77.

1743-ban azonban a boszorkányperek áldozatául esett táltosok is még elárulták, hogy a „napbanezés” segítségével látják meg az elveszett jószágot.³⁹ Somogyi Jánost kérdezik, hogy ki a tolvaj? „Az *csak tiszta és fényes napon megh tudhatná!*” Ugyan ő vallja arra a kérdésre, hogy miből tudja meg a titkokat: „*az égi tsillagokból szokott végére mennyi ... tiszta mezítelenül*” – ártatlanul, semmit sem takargatván – „*mindgyárást személye szerint láttya*”.

E szokások, mint az égiek = égitestek tiszteletének elterjedtsége valószínű általános lehetett népünknel az egész országban – amit a húsvéti együttállás megőrzött a nyúl (mint termékenységi Hold-állat és holt égitest) és a tojás (világtojás, a Zodiákusban járó éltetőnk: Nap-jelkép) együttese kapcsán is. Együtt jelzi a két nagy világítónk az ünnepelni valót nálunk –áthangolva – még a kereszténységben is. Bár a halottkultuszból átkerült mára az élők tavaszi termékenységi ritusai közé, de nem olvadt be egészen a hivatalos vallásba, mert a nép „otthoni” szokásként őrizte meg, generációról generációra örökítve – más mellett – a Hold-kultusz, s a nyúl kifejezetten keleti eredetét. E jelképek bonyolult kozmoszuk sűrített, összefoglaló, egyszerűen átlátható kifejezői – mindenképpen igazolják használatukat még e töredékesen fennmaradt szokás-hagyományaink is.

2016. Húsvét

Makoldi Sándorné

Makoldi Sándorné hímestojás-gyűjteménye a Tokaji Múzeumban

³⁹ Schram Ferenc: Magyarországi boszorkányperek II. Budapest, 1970. 188.